

педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: уверенность, условие эффективности, креативность, уверенность в себе, психологическая поддержка развития и коррекция уверенности в себе.

МЕЛЬНИЧУК Марія Юрїївна – викладач кафедри практичної психології Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: психология творческих способностей.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MELNYCHUK Sergiy Konstantinovich – Candidate of Psychological Sciences, Associate

Professor, Associate Professor of the Department of Social Robotics, Social Pedagogy and Psychology of the Centralukrainian State Pedagogical University of the Name of Volodymyr Vinnichenka.

Circle of scientific interests: Assertiveness, condition for the effectiveness, creative, self-confidence, psychological support of development and correction of self-confidence.

MELNYCHUK Maria Yuriivna – Lecturer in the Department of Practical Psychology Centralukrainian State Pedagogical University imeni Volodimira Vinnichenka.

Circle of scientific interests: Psychology of creative abilities.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2020 р.

УДК 372.881.111.1:004.77

DOI: <https://orcid.org/10.36550/2415-7988.2019.186.29>

МОРОЗ Олена Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судноводінні Херсонської державної морської академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1483-9136>
e-mail: alyona_moroz@ukr.net

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Однією з найважливіших особливостей сучасної реальності є перехід усіх розвинених країн світу від постіндустріального до інформаційного суспільства [7], що, в свою чергу, зумовлює необхідність розгляду питання щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу освіти і науки, а також пошук оптимальних та ефективних методів і прийомів їх застосування. Результатом соціального та науково-технічного прогресу ХХ століття є бурхливе зростання обсягу наукової інформації. Науковці зазначають, що кожні 10–15 років відбувається подвоєння світового обсягу інформації [1], а отже, викладач просто не в змозі залишатися вичерпним джерелом інформації про свій предмет. Тому теорія та практика розроблення та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в сучасній освіті є одним із перспективних напрямків модернізації освіти, зокрема вищої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових джерелах визначено поняття «інформаційної компетенції» (В. Акуленко, О. Зайцева, Н. Таїрова);

висвітлено питання вдосконалення освіти через застосування засобів ІКТ, визначено педагогічні умови перебігу цього процесу та модифікації форм навчальної взаємодії (В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, С. Сисоєва та ін.); розглянуто можливості підвищення ефективності освітнього процесу за допомогою ІКТ (В. Бойчук, В. Головенкин, Л. Морська, О. Павленко, С. Сисоєва, С. Graham, S. Moebs, D. Rosen, A. Rossett, C. Stewart, S. Weibelzahl). Проте актуальним залишається питання щодо визначення методичних особливостей використання ІКТ під час навчання професійно-орієнтованого спілкування на різних етапах неперервної професійної освіти.

Метою статті є визначення методичних особливостей організації процесу змішаного навчання на різних етапах професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі в системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні технології електронного навчання є важливою складовою процесу підготовки майбутніх фахівців морської галузі до професійно-орієнтованої комунікації, оскільки сучасна комп'ютерна техніка та засоби

телекомунікацій надають можливість оперативно здобувати, поширювати й обробляти необхідну інформацію з навчальною метою [2]. Проте повну комп'ютеризацію процесу формування комунікативних навичок вважаємо неможливою, адже людина не здатна мислити лише образами, для мислення необхідне спілкування, обговорення отриманої інформації, а ІКТ не навчають комунікації, вони є альтернативним джерелом отримання інформації, сприяють ефективності її засвоєння.

Використання Інтернету, мультимедійних та комп'ютеризованих пристроїв на заняттях з мови покладено в основу так званого змішаного навчання, що є такою моделлю навчання, за якої традиційний класно-урочний компонент особистого контакту студентів та викладачів поєднується з дистанційним он-лайн компонентом. Метою змішаного навчання є об'єднання переваг очного навчання та електронних ресурсів [4]. Як відзначають Е. Розетт та Р. В. Фразі, змішане навчання досягає свого найвищого рівня продуктивності саме завдяки інтеграції спілкування «обличчям-до-обличчя» (face-to-face) та спілкування «он-лайн» (on-line) [8]. Таким чином, змішана модель навчання уможливорює поєднання переваг дистанційних курсів, мультимедіа та Інтернет-технологій із продуктивністю використання аудиторного часу для виконання інтерактивних комунікативних завдань, формуючи при цьому єдину структуру, компоненти якої взаємодіють між собою та поєднуються в одне ціле.

З метою забезпечення якості фахової підготовки в науково-педагогічному комплексі «лицей-коледж-академія» при Херсонській державній морській академії навчання майбутніх мореплавців здійснюється поетапно. Такий підхід, поперше, узгоджується із освітньо-кваліфікаційними рівнями, визначеними державними нормативними документами, що забезпечує поступове просування фахівця від нижчих щаблів (кваліфікований робітник) до вищих (бакалавр, магістр) і неперервність навчання [6]. По-друге, це надає змогу організувати навчання таким чином, щоб на кожному окремому етапі курсанти оволодівали знаннями та навичками згідно вимог професійного рівня встановленого ПДНВ: допоміжний рівень (support level), рівень експлуатації (operational level) та рівень управління (managerial level) [5].

Дослідники зазначають, що для того, щоб вважати навчання саме «змішаним», відсоток використання комп'ютерних та он-лайн технологій не повинен бути меншим за 30% і може сягати 79% [8]. На нашу думку, такий спектр співвідношення традиційного класного очного навчання з дистанційним он-лайн опануванням навчального матеріалу вдало корелює з досліджуваним поняттям різнорівневого навчання майбутніх фахівців морської галузі в системі неперервної освіти, адже дає можливість встановити певні особливості застосування моделі змішаного навчання на різних етапах розвитку професійно-орієнтованої комунікації.

Однією з можливостей практичного застосування моделі змішаного навчання під час занять з дисципліни «Морська англійська мова» є використання мультимедійних програм MarEng та MarEng Plus. Ці програми є професійно-орієнтованими педагогічними програмними засобами, мають зручний інтерфейс, який дозволяє швидку навігацію курсом з можливістю обрання необхідної теми. Однією з переваг зазначених програм є їх компліментарність із робочою навчальною програмою та розробленими відповідно до програми авторськими посібниками. Так, наприклад, зазначені мультимедійні програми можуть бути використані під час занять з тем «Судно» (The Ship), «Екіпаж та його обов'язки» (The Crew and Its Tasks), «У порту» (In Port), «Вживання в екстремальних умовах» (Survival in an Emergency), «Типи суден» (Vessel Types) та ін., які включені до робочих навчальних програм дисциплін та, відповідно, до навчальних посібників.

Мультимедійність згаданих програмних засобів зумовлює їхню дидактичну ефективність завдяки здатності одночасно діяти на різні канали сприйняття інформації та впливати на три види пам'яті студента: зорову (за допомогою засобів графічного супроводу картинок, курсорів, динамічних елементів), слухову (за допомогою звукових засобів мультимедіа) і моторну (студент не просто пасивно спостерігає за роботою програмних засобів, а й сам бере участь у керуванні програмою, виконує запропоновані вправи, наприклад: підписати частини судна, заповнити пропуски в реченні відповідними термінами, з'єднати терміни з їх дефініціями).

Ми погоджуємося із думкою науковців (В. Бойчук, А. Литвин, С. Сисоєва) про необхідність створення й впровадження в

освітній процес електронних навчальних ресурсів, проте, власний досвід викладання на різних етапах професійної підготовки курсантів Херсонської державної морської академії дозволив зробити висновок, що використання зазначеної категорії ІКТ (педагогічні-програмні засоби) має суттєві обмеження через лімітованість її функціонального потенціалу. А саме – відсутність творчого елементу під час виконання будь-яких із завдань, запропонованих згаданими мультимедійними програмами. Тобто, ці програмні засоби є ефективними лише для затренування та запам'ятовування певного обсягу лексичної та/або граматичної інформації. Крім того, можливість багаторазового виконання вправ може мати наслідком те, що курсант просто підбирає правильну відповідь шляхом «проб та помилок», а отже не завжди гарантує свідоме розуміння виконуваних дій. До того ж, зазначені вправи – підпишіть структурні частини судна/рятувального човна, з'єднайте терміни та їх дефініції, заповніть пропуски відповідними термінами, розставте дії в правильній послідовності тощо – для курсантів II (операційного) рівня, а тим більше III (управлінського) рівня не представляють жодного інтересу, оскільки рівень їхніх професійних знань та комунікативної компетентності на зазначених етапах навчання достатньо високий, а їхні вікові особливості детермінують потребу в більш складних, проблемних завданнях, працюючи над якими вони зможуть проявити свої здібності до вирішення комплексних професійно-орієнтованих ситуацій.

Отже, проведене дослідження уможливило зробити висновок про те, що використання педагогічних програмних засобів має найбільшу ефективність під час підготовки учнів/курсантів професійного морського ліцею / перших двох курсів морського коледжу / перших двох курсів морської академії, які отримують базову професійну освіту та освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», що відповідає **допоміжному рівню відповідальності** згідно ПДНВ (молодший рядовий плавсклад) [5]. Це пояснюється необхідністю формування лінгвістичної компетенції, яка полягає в оволодінні орфографічними, фонологічними, граматичними та лексичними навичками та є необхідною базовою основою для здійснення ефективної професійно-орієнтованої комунікації.

Подальше навчання в науково-педагогічному комплексі здійснюється в морському коледжі або в морській академії, в результаті якого курсанти отримують освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр», що відповідає **операційному рівню відповідальності** згідно ПДНВ (молодший офіцерський склад) [5, с. 125]. Методичною особливістю змішаного навчання на цьому етапі є збільшення співвідношення он-лайнного та контактного компонентів в сторону першого. Проте, варто пам'ятати про те, що Інтернет-ресурс так само залишається лише джерелом інформації, а головною відмінністю навчання професійно-орієнтованого спілкування на даному етапі буде продуктивна діяльність курсантів на основі знайденої інформації, з урахуванням проблематичності її характеру. Оскільки операційний рівень відповідальності пов'язаний із здійсненням контролю за виконуваними судовими операціями, аналізом поточної ситуації та прийняттям рішень, то увага фокусується на комунікативно-діяльнісних потребах, пов'язаних, насамперед, із майбутньою професійною діяльністю. Тому особливої ваги набувають міжособистісна комунікація, розвиток умінь аналізувати, доводити свою точку зору, пояснювати переваги та недоліки можливих шляхів вирішення обговорюваного питання та симулювати професійну комунікацію під час різних судових операцій.

Отже, на цьому етапі навчання необхідно залучати он-лайн ресурси для пошуку та використання інформації, що матиме потенціал множинного тлумачення або неоднозначної оцінки, що спонукатиме курсантів до критичного аналізу та обговорення усіх можливих альтернативних шляхів розвитку подій або вирішення проблемної ситуації та обґрунтованого вибору одного з них. Наприклад, під час вивчення теми «План переходу» (Passage planning) курсантам можна запропонувати скласти власний план переходу судна з порту А до порту Б. Для цього необхідно передусім визначити зону плавання судна на поточний момент, потім дати завдання курсантам у групах за допомогою он-лайнного сервісу Marine Traffic (<https://www.marinetraffic.com>) здійснити аналітичний пошук серед реальних суден, що перебувають у зазначений час у визначеному районі того судна, для якого буде складатися план переходу. Після визначення судна та аналізу його параметрів

й особливостей конструкції, кожна група курсантів має представити свій власний план переходу на великому екрані інтерактивної панелі. Інші групи курсантів можуть ставити запитання, уточнювати ті чи інші аспекти презентованого матеріалу. Після презентації усіх розроблених маршрутів клас може обрати найефективніший та найбезпечніший з представлених варіантів.

Для виконання поставлених задач на етапі підготовки фахівців оперативного рівня відповідальності варто пам'ятати про необхідність постановки професійно-орієнтованих завдань, максимально наближених до реальних ситуацій, що сприятиме формуванню мотиваційно-ціннісного компонента структури готовності майбутніх фахівців морського флоту до професійно-орієнтованого спілкування.

Підготовка курсантів згідно найвищого рівня відповідальності – *рівня управління* [5, с. 126], – здійснюється лише в морській академії під час навчання в магістратурі. Комунікативні вміння цього рівня відповідальності повинні бути достатніми для ведення ділових перемов із судовими агентами, представниками портової адміністрації, судновласниками тощо. Вміння здійснювати ділове листування є відмінною рисою розвитку професійно-орієнтованої комунікації під час навчання в магістратурі. Вивчення кожного тематичного модуля супроводжується формуванням умінь заповнювати відповідні стандартні форми документів (коносамент, показання свідків, лист протесту, декларація щодо особистих речей членів екіпажу тощо). Отже, Інтернет-технології під час проведення занять за технологією змішаного навчання на цьому етапі використовуються переважно для пошуку та аналізу відповідної судової документації, зразки якої викладаються на відповідних морських сайтах, у блогах мореплавців або в розділах навчальних ресурсів на сайтах судноплавних компаній. Крім того, курсанти можуть надавати зразки власних судових документів, якщо це не заборонено правилами їхньої компанії. Так, для прикладу, під час вивчення теми «Вантажні документи» (Cargo Paperwork) курсантам пропонується здійснити пошук можливих зразків заповнення коносаменту (Bill of Lading). Потім, об'єднавши курсантів у групи, викладач ставить перед ними завдання: проаналізувати структуру документа, визначити обов'язкові стандартні та уніфіковані пункти, а також визначити

можливі відмінності, варіативні частини та з'ясувати, чим вони зумовлені (типом вантажу, типом судна, прапором країни, під яким судно зареєстровано, зоною плавання чи законодавством тих країн, в які заходить судно тощо). Після обговорення, аналізу та визначення типових структурних компонентів документа, курсантам можна запропонувати індивідуальне завдання: заповнити бланк коносаменту, використовуючи інформацію про певний вантаж. За допомогою проєктора або екрана інтерактивної панелі демонструються окремі документи для можливості їх аналізу іншими курсантами (якщо кількість курсантів в групі не перевищує 8 чоловік), або згрупувати курсантів у міні групи (3– 4 особи) та поставити перед ними задачу проаналізувати документи, заповнені їхніми колегами. Аналіз складених документів надасть можливість виявити типові помилки та виправити їх під час виконання домашнього завдання.

Зважаючи на особливості різних етапів підготовки майбутніх фахівців морського флоту в системі неперервної освіти, маємо виокремити і певні особливості застосування ІКТ на кожному з них. На першому (допоміжному) рівні переважає опрацювання мовного матеріалу, оскільки курсанти лише починають своє знайомство з майбутньою професією та ще не мають сформованого термінологічного вокабуляра або професійного досвіду, а тому на цьому етапі відбувається здебільшого виконання вузько предметних завдань тренажерного типу за допомогою педагогічних програмних засобів. На наступному (операційному) рівні курсанти залучаються до розв'язання міжпредметних професійно-орієнтованих завдань засобами іноземної мови, у зв'язку із чим важливе місце посідають пошукові та перетворювальні завдання, під час виконання яких курсанти мають змогу застосувати свій практичний досвід, знання та створити певний комунікативний професійно-орієнтований продукт. І на найвищому (управлінському) рівні підготовки фахівців можемо говорити про значне підвищення рівня самостійності, збільшення самостійної роботи за рахунок зменшення годин аудиторних занять. Тренувальні відтворювальні вправи на цьому етапі не припустимі. Натомість виконання творчих вправ зі створення власного професійно-значущого продукту із залученням не лише знайденої он-лайн інформації, а й власного

професійного досвіду, є доволі ефективним.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. На кожному етапі підготовки до професійно-орієнтованого спілкування викладач повинен пам'ятати та брати до уваги визначені особливості застосування цієї моделі навчання з метою забезпечення поступового розвитку комунікативних можливостей студентів/курсантів. Перспективою подальшого дослідження є визначення можливостей застосування ІКТ для організації самостійної роботи курсантів, які перебувають на плавальній практиці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Теорія. Історія. / Алексюк А. М. – К. : Либідь, 1998. 560 с.
2. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Бойчук Віталій Миколайович. – К., 2016. – 873 с.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. / Караулов Ю. Н. – М. : Наука, 1987. 262 с.
4. Кун К. E-Learning – электронное обучение. / К. Кун // Информатика и образование. – 2006. – № 10. С. 16–18.
5. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 года с поправками (консолидированный текст) / пер.: В. Стрелков, Т. Кузнецова, С. Лапченков. – Санкт-Петербург: ЗАО «ДНИИМФ», 2010. 805 с.
6. Мороз О. Л. Особливості формування професійно-орієнтованої комунікації майбутніх фахівців морського флоту в умовах неперервної освіти / О. Л. Мороз // Молодий вчений. – 2019. – №7.2 (71.2). С. 118–121.
7. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі непевної професійної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Олена Олександрівна Павленко. – Дніпропетровськ, 2010. 560 с.
8. Rossett A., Vaughan Frazee R. Blended Learning Opportunities. – American Management Association Special Report. Copyright, 2006. 26 p.

REFERENCES

1. Aleksiuk, A. M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Teoriia. Istoriiia*. [Pedagogics of Higher Education in Ukraine. Theory. History]. Kyiv.
2. Boichuk, V. M. (2016). *Teoretychni i*

metodychni osnovy khudozhno-hrafichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia tekhnologii. [Theoretical and Methodological Basics of Art-graphical Preparation of Future Technology Teachers]. Kyiv.

3. Karaulov, Yu. N. (1987). *Russkij jazyk i jazykovaja lichnost*. [Russian Language and the Language Personality]. Moscow.

4. Kun, K. (2006). *E-Learning – jelektronnoe obuchenie*. [E-learning – Electronic Education]. Moscow.

5. Strelkov, V., Kuznecova, T. (Translation) (2010). *Mezhdunarodnaja konvencija o podgotovke i diplomirovanii morjakov i nesenii vahty 1978 goda s popravkami (konsolidirovannyj tekst)*. [International Standards on Training, Certification and Watchkeeping 1978 (consolidated edition)]. Sankt-Peterburh.

6. Moroz, O. L. (2019). *Osoblyvosti formuvannia profesiino-orientovanoi komunikatsii maibutnikh fakhivtsiv morskoho flotu v umovakh neperervnoi osvity*. [Peculiar features of professionalmaritime communication formation in term of lifeleng learning]. Kyiv.

7. Pavlenko, O. O. (2010). *Formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii fakhivtsiv mytnoi sluzhby v systemi nepevnoi profesiinoi osvity*. [Communicative Competency Formation of Future Custom Service Specialists in the Framework of Continuous Professional Education]. Dnipropetrovsk.

8. Rossett A., Vaughan Frazee R. (2006). *Zmishani mozhyvosti navchannya. Spetsial'nyy zvit Amerykans'koyi asotsiatsiyi menedzhmentu*. [Blended Learning. American Management Association Special Report].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОРОЗ Олена Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судоводінні Херсонської державної морської академії.

Наукові інтереси: методика навчання англійської мови професійного спрямування (морської англійської мови) у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOROZ Olena Leonidivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the English Language Department for Deck Officers in Kherson State Maritime Academy.

Circle of Scientific Interests: methods of teaching English for Specific Purposes (Maritime English) in higher educational establishments.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2020 р.